

Beslut

Datum: 2025-05-14

Dnr 2024:9800

Sida 1(20)

Beslut

**efter kvalitetsgranskning av den anpassade grundskolans
undervisning om kunskapsområdet sexualitet, samtycke
och relationer vid Junedal anpassad grundskola 7–9 i
Jönköpings kommun**

Inledning

Skolinspektionen har med stöd av 26 kap. 19–20 §§ skollagen (2010:800) genomfört en tematisk kvalitetsgranskning på Junedal anpassad grundskola 7–9 avseende undervisningens kvalitet utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer samt rektorns ansvar för utbildningen inom samma område.

Granskningens syfte är att granska kvaliteten i de utvalda anpassade grundskolornas undervisning samt rektorns ansvar för utbildningen utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer samt hedersrelaterat våld och förtryck.

Skolinspektionen gör en samlad bedömning utifrån de kvalitetskriterier som tagits fram för granskningen (se bilaga 1). Om Skolinspektionen bedömer att ett utvecklingsarbete behövs för att höja verksamhetens kvalitet inom något område anges ett utvecklingsområde. En skriftlig redovisning av åtgärder begärs då också av huvudmannen. I bilaga 2 återfinns granskningens författningsstöd.

Skolinspektionen besökte Junedal anpassad grundskola 7–9 den 8 april 2025. Besöket genomfördes av utredarna Roger Persson och Sylvia Lindqvist.

Vid granskningsbesöket inhämtas information om såväl styrkor som utvecklingsområden inom verksamheten. Bedömningarna i detta beslut grundar sig på:

- En observation av delar av lärmiljön
- En gruppintervju med elever
- Två gruppintervjuer med lärare
- En intervju med rektorn
- Dokument som begärts in från huvudmannen och skolan.

Innan beslut har fattats har huvudmannen fått ta del av Skolinspektionens tjänsteanteckning från besöket för faktakontroll.

De samlade iakttagelserna från de skolor som har ingått i granskningen kommer att presenteras i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. Rapporten är planerad att publiceras hösten 2025.

Beslut

Undervisningens bidrag till att ge eleverna kunskaper om sexualitet, samtycke och relationer samt hedersrelaterat våld och förtryck

Junedal anpassad grundskola 7–9 i Jönköpings kommun uppfyller de framtagna kvalitetskriterierna inom området i följande utsträckning:

Skolinspektionen bedömer att undervisningen **i hög utsträckning** utformas för att ge eleverna kunskaper om sexualitet, samtycke och relationer samt hedersrelaterat våld och förtryck.

Utifrån Skolinspektionens kvalitetskriterier har utredningen visat att verksamheten inom det granskade området fungerar väl.

Rektorns ansvar för skolans utbildning inom kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer samt hedersrelaterat våld och förtryck

Junedal anpassad grundskola 7–9 i Jönköpings kommun uppfyller de framtagna kvalitetskriterierna inom området i följande utsträckning:

Skolinspektionen bedömer att rektorn **i hög utsträckning** ansvarar för skolans utbildning inom kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer samt hedersrelaterat våld och förtryck.

Utifrån Skolinspektionens kvalitetskriterier har utredningen visat att verksamheten inom det granskade området fungerar väl.

Skolinspektionen avslutar härmed granskningen.

Skolinspektionens bedömning

Undervisningens bidrag till att ge eleverna kunskaper om sexualitet, samtycke och relationer samt hedersrelaterat våld och förtryck

Undervisningens innehåll

Här bedöms:

- Återkommande, aktuell och fördjupad undervisning
- Samordnad undervisning
- Kunskaper i undervisningen

Återkommande, aktuell och fördjupad undervisning

Undervisningen är återkommande, aktuell och ger eleverna möjlighet till fördjupning

Granskningen visar att undervisningen om kunskapsområdet är aktuell och fördjupad samt återkommer under alla år på högstadiet.

Av intervjuer med såväl elever, lärare och rektorn samt av dokument som har begärts in från huvudmannen framgår att undervisning om sexualitet, samtycke och relationer samt hedersrelaterat våld och förtryck återkommer under högstadiets samtliga årskurser. Lärare beskriver att de arbetar i olika undervisningsämnen utifrån en läsårsplanering som omfattar frågor om hbtqi, jämställdhet, normer och sexualitet samt om hedersproblematik. I de dokument som har begärts in från huvudmannen framkommer bland annat att undervisningen i årskurs 7 omfattar ämnen som kroppen, känslor och samtycke medan undervisningen i årskurs 8 även tar upp reproduktion och hederskultur samt att eleverna i årskurs 9 får lära sig om preventivmedel och sexuellt överförbara sjukdomar. Skolan arbetar utifrån en läsårsplan av vilken det framgår att flera områden är återkommande i de olika årskurserna, såsom identitet, relationer och samtycke. Enligt lärare återkommer kunskapsområdet i flera ämnen och lärare berättar att undervisningen omfattar både inplanerade inslag och frågor som uppstår på förekommen anledning.

Vidare visar granskningen att undervisningen är aktuell och relevant samt erbjuder eleverna en fördjupning inom kunskapsområdet. Lärare arbetar på olika sätt för att anpassa undervisningen inom kunskapsområdet till elevernas utvecklingsnivå. Lärare beskriver att de anpassar undervisningen till respektive elevgrupp och tar upp ämnen i olika ordning och på olika nivåer beroende på var eleverna befinner sig i sin sociala och kunskapsmässiga utveckling. Enligt lärare

finns en progression i läsårsplanen inom delar av kunskapsområdet som exempelvis jämställdhet och samtycke. Ett exempel på progression är att i undervisningen först behandla ett ämne som pubertet för att senare omfatta andra ämnen, såsom könsidentitet. Lärare berättar att de hämtar sitt undervisningsmaterial från olika källor, som ideella föreningar, statliga myndigheter och olika organisationer. I intervjuer uppger såväl elever som lärare att de pratar om kunskapsområdet i samband med att de följer nyhetsrapportering i bild och skrift. Elever och lärare ger exempel på att de då har pratat om ämnen som situationen för transpersoner, kvinnor i Afghanistan och Iran samt kvinnors möjlighet att genomföra abort i USA och hur det tidigare har varit i Sverige.

Av intervjuer med elever, lärare och rektorn samt inkomna dokument från huvudmannen framgår att elevhälsan används på regelbunden basis i undervisningen om kunskapsområdet. Bland annat har elevhälsan besökt klasserna för att prata om ämnen som känslor, vänskap, kärlek och sex samt sociala medier. Enligt lärare arbetar elevhälsan preventivt och finns även tillgänglig för lärare vid behov. Lärare uppger att elevhälsan också arrangerar för eleverna att besöka ungdomsmottagningen hos vilka eleverna bland annat får information om preventivmedel och sexuellt överförbara sjukdomar.

Samordnad undervisning

Undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer är samordnad

Granskningen visar att lärare samordnar undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer inom ett antal ämnen så att eleverna får en helhetsbild.

Av intervjuer med lärare och rektorn framgår att det finns ett organiserat och samordnat arbete bland lärarna som rör undervisningen inom kunskapsområdet. Enligt lärare utgår de ifrån en gemensam arbetsplan och planerar kunskapsområdets innehåll tillsammans för att säkerställa att såväl faktakunskap som värdegrund finns med och på så sätt bildar en helhet. Lärare berättar att kunskapsområdet hänger samman och att innehållet ska möta eleverna utifrån olika perspektiv. Lärarna väver samman det centrala innehållet i olika undervisningsämnen med de inledande delarna av läroplanen. Det framkommer i intervjuer med lärare och rektorn samt i inkomna dokument från huvudmannen att lärare arbetar med fokus på värdeorden trygghet, ansvar och självständighet och att de i undervisningen utgår ifrån sitt huvuduppdrag som är att göra elever till samhällsmedborgare. I intervjuer framkommer att det finns en samordning av kunskapsområdet såväl ämnesövergripande som mellan olika arbetslag i syfte att utveckla undervisningen inom kunskapsområdet. Lärare ger exempel på ämnesövergripande arbete kring normer i ämnena bild och svenska samt ett som behandlar anatomi i de naturorienterande ämnena, de samhällsorienterande ämnena och i ämnet svenska. Det finns även flera samarbeten kring olika

temadagar och temaveckor som skolan uppmärksammar, däribland FN-dagen, Pride och Riksförbundet för sexuell upplysnings (RFSU) satsning "Vecka Sex" samt "Orange Day" (FNs manifestation mot våld mot kvinnor). Lärare berättar att de delar erfarenheter och material sinsemellan både direkt och via en digital arbetsyta.

Kunskaper i undervisningen

Undervisningen ger eleverna förutsättningar att utveckla kunskaper om kroppen och sexualitet

Det framgår av intervjuer med elever och lärare att undervisningen innehåller flera olika arbetsuppgifter inom kunskapsområdet som bidrar till att eleverna får kunskaper om kroppen, preventivmedel, könssjukdomar, puberteten, reproduktion samt normer kring identitet och sexuella läggningar. Lärare berättar att undervisningen om puberteten påbörjas redan i mellanstadiet för att sedan återkomma i högstadiet med frågor om kroppen, könsorgan och svett samt preventivmedel och överförbara sjukdomar. Undervisningen omfattar såväl traditionell som alternativ reproduktion, till exempel adoption och provrörsbefruktnings samt samtal om hur barn inte blir till. Elever och lärare berättar att de i undervisningen bland annat har pratat om ämnen som cispersoner och transpersoner, vad en person är född som och vad en person identifierar sig som. I intervjuer med elever och lärare framkommer även att undervisningen har omfattat samtal om hur det känns att vara kär och olika former av förväntningar som finns på att ha sex.

Undervisningen stärker elevernas förutsättningar att göra medvetna och självständiga val

Lärare och rektorn berättar att utgångspunkter i skolans arbete med olika värdeord är att utveckla elevernas förmåga att ta ansvar och bli självständiga. Lärare ger olika exempel på hur de i undervisningen arbetar med att få elever att göra medvetna och självständiga val, bland annat genom att låta eleverna träna på olika sätt att signalera ett "nej". Enligt lärare för de även samtal tillsammans med eleverna om vad som är rätt eller fel att göra i olika situationer, om att ett "ja" till något kan betyda ett "nej" till annat, om demokrati och demokratiska val samt om att sluppen ibland styr människans val. Utöver detta får eleverna träna sig i att ta ställning i olika frågor genom varierande typer av värderingsövningar. Lärare visar sig också vara normmedvetna i sitt språkbruk och val av arbetsmaterial. Som exempel lyfter lärare att de försöker använda neutrala begrepp som "partner" i stället för att könsbenämna den andre i ett förhållande genom normativa termer som "flickvän", "fru", "maka", "make", "pojkvän". Ett annat exempel är att lärare belyser likheter mellan kön snarare än att fokusera på olikheter. Lärare beskriver även att det arbetsmaterial som de använder sig av ofta visar på olika familjekonstellationer och inte bara de stereotypiska.

Undervisningen bidrar till förståelse för egna och andras rättigheter och betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke

I intervjuer med elever och lärare framkommer att undervisningen innehåller samtal om empati, jämlikhet, relationer, egna och andras rättigheter och allas lika värde. Empati tillsammans med identitet, ömsesidighet och samtycke är enligt lärare starkt förknippat med det värdeord som står i fokus för eleverna under årskurs 7; trygghet. Lärare berättar att de i sitt dagliga möte med eleverna för många samtal om empati och hur eleverna ska tolka andras signaler. Till sin hjälp använder lärare film, dramatisering och fingerdockor för att konkretisera olika situationer. Vänskap har likaså ett stort fokus i utbildningen och elever och lärare berättar att de ofta i vardagen pratar om vad som utmärker en bra vän och hur man ska vara mot varandra. Lärare beskriver att de ibland använder sig av skalor för att skatta var elever befinner sig i en relation med samtal om hur de kan göra för att förbättra relationer. Elever och lärare uppger även att de har pratat om känslan att vara kär och skillnaden mellan vänskap och en kärleksrelation samt ämnen som våld i nära relationer.

I intervjuer med elever och lärare framkommer flera exempel på att undervisningen har behandlat frågor om samtycke. Elever berättar att de bland annat har fått se en film om en ung kvinna och man som har samlag i berusat tillstånd som båda parterna sedan ångrade. Elever beskriver att samtycke handlar om hur man ska vara med andra människor och uppger att de har fört samtal om att ett "nej" är ett "nej" och att man inte får tvinga någon till att ha sex men också rätten att få ångra sig. Samtal med eleverna om fysisk beröring är också något som enligt lärare förekommer i det dagliga arbetet. Exempelvis har de pratat om gränsdragningar och vilka signaler som en person skickar för "ja" eller "nej", som att en person vill kramas medan en annan ryggar tillbaka. Elevhälsans insatser i undervisningen inkluderar likaså samtal och material om samtycke. Vidare framgår att undervisningen har behandlat ämnen som mänskliga rättigheter och barnkonventionen bland annat genom att uppmärksamma FN-dagen. Även utsatthet på internet och sociala medier är någonting som elever och lärare ger exempel på från undervisningen. Eleverna berättar att de har pratat om nakenbilder och hur de ska gå till väga om de råkar ut för något på nätet.

Undervisningen ger eleverna möjlighet att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön och till hedersrelaterat våld och förtryck

I intervjuer med elever, lärare och rektorn framkommer att lärarna i undervisningen tar upp olika föreställningar om hur manligt och kvinnligt kan påverka människors livsvillkor. Exempelvis har undervisningen omfattat samtal om jämställdhet i samhället i förhållande till arbetsmarknad och sysslor i hemmet. Lärare berättar om en övning med en livslinje där det går att följa hur människan utvecklas från födseln och uppåt i fråga om kön, könsidentitet, yrken och förväntningar i vuxenlivet. Elever och lärare berättar att de även har pratat om

hur kvinnor och män framställs i konsthistoria och litteratur samt om kvinnligt och manligt kroppsspråk. Utöver detta förekommer en kommunal satsning som utmanar existerande normer i samhället, däribland könsnormer, vilken lärare uppger att de uppmärksammar och arbetar med i undervisningen. Vidare finns enligt rektorn ett aktivt arbete på skolan med att få bort olika könsstrukturer som exempelvis kan vara befästa i undervisningsämnen som slöjd och idrott och hälsa. Rektorn berättar att studie- och yrkesvägledare arbetar mycket mot normer för manligt och kvinnligt inför gymnasievalet.

Av intervjuer med elever och lärare framgår vidare att undervisningen har omfattat samtal om heder, såväl inplanerade inslag som på förekommen anledning. Elever berättar att de bland annat har pratat om vad som är lagligt och inte lagligt att göra i Sverige, om att föräldrar kan vara emot en relation samt om våld i nära relationer. Lärare ger ytterligare exempel på att undervisningen har omfattat ämnen som begränsat handlingsutrymme, könsstämpning, oskuldsnormer och att även pojkar och män kan vara drabbade av heder. Vidare framkommer i intervjuer med lärare att de har berört frågor om heder i samband med att de har tittat på nyheter i undervisningen. Till exempel har nyheterna gett upphov till jämförelser mellan att vara kvinna i länder som Afghanistan och Iran gentemot Sverige samt vilka rättigheter som kvinnor ges till utbildning och vård i de länderna och vilka möjligheter som ges att uttrycka sina åsikter. Heder har också blivit ett samtalsämne i arbetet med barnkonventionen.

Undervisningen ger eleverna möjlighet att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i medier

I intervjuer med elever och lärare framkommer flera exempel på hur sexualitet framställs i relationer och media. Lärare berättar att eleverna bland annat har fått titta på hur maktstrukturer tydliggörs i reklam. Elever beskriver att de i samband med detta pratade om olika ideal och att kvinnor och män ser ut på ett visst sätt i reklam för att andra ska vilja köpa produkterna samt att bilder kan vara redigerade. Eleverna har också fått göra planscher på kvinnor och män utifrån olika ideal med samtal om vilka ideal som eleverna har på en partner. Enligt lärare för de även samtal om pornografi i årskurs 9 anpassat efter elevgruppen.

Undervisningens form

Här bedöms:

- Didaktiska val i undervisningen
- Öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat
- Elevdelaktighet och att fånga elevernas frågor

Didaktiska val i undervisningen

Undervisningens arbetsuppgifter är varierade och lärmiljön är anpassad

Granskningen visar att lärarna skapar en variation i uppgifterna som eleverna får i samband med undervisning inom kunskapsområdet. Lärmiljön är utformad för att möta elevernas behov. I undervisningen används alternativa kommunikationsverktyg för att tillgängliggöra undervisningen för samtliga elever.

I intervjuer med elever och lärare framkommer flera exempel på hur de arbetar med kunskapsområdet i undervisningen. Det inkluderar både böcker, film och serier där läraren stannar upp vid utvalda scener och lyfter olika frågor och situationer till diskussion. Fler exempel på övningar är att elever får använda en digital applikation om kroppen, känslor och sex samt att eleverna deltar i en digital frågesport. Elever uppger också att de har fått spela ett spel kopplat till hedersproblematik som går ut på att sortera påståenden om vad som var lagligt eller inte lagligt att göra i Sverige. Lärare berättar även om taktila inslag som att eleverna får känna på mensskydd och kondomer. Enligt lärare sker arbetet för eleverna inom kunskapsområdet såväl enskilt som i par och större grupp. I sin strävan att konkretisera ett abstrakt innehåll beskriver lärare att de bland annat använder sig av bildstöd samt tecken som kompletterande kommunikation. Lärare berättar därtill att de har använt sig av olika metoder för att belysa händelser och situationer, såsom dramatisering, fingerdockor och seriesamtal, till exempel i fråga om beröring. Enligt lärare utgår de från ett språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt för att få elever att sätta ord på saker och därigenom bygga upp sina ordförråd. Kopplat till detta för de samtal om betydelsen av ord och vilken känsla som ett ord ger. Elever beskriver lärarna som tydliga och att de förklarar ord både på svenska och engelska så att alla elever förstår.

I Skolinspektionens observation av den fysiska lärmiljön i klassrummet framkommer att lärmiljön är utformad för att möta elevernas behov av att lära tillsammans och på olika sätt. Exempelvis är klassrummen utrustade med interaktiva skrivtavlor, skärmar samt analoga skrivtavlor och tidshjälpmiddel i olika storlekar. På de analoga skrivtavlor sitter bildstöd för dagen i stort och lektionen i sig samt för olika aktiviteter. Skolans värdeord finns också uppsatta i klassrummet.

Öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat

Undervisningen främjar ett öppet och tillitsfullt klassrumsklimat, så att elever vill och vågar reflektera och samtala

Granskningen visar att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer äger rum genom aktivt lärarstöd och under sådana förhållanden att elever oavsett könstillhörighet känner sig trygga att delta, även när undervisningen berör svåra eller känsliga frågor.

Av intervjuer med elever och lärare framgår att eleverna ges möjligheter att reflektera kring ämnen utan givna svar. Enligt både elever, lärare och rektorn utgår ofta samtalen ifrån filmer som gör att olika delar av kunskapsområdet blir intressanta. Lärare uppger att de skapar en trygg miljö och avdramatiserar känsliga ämnen för att alla elever ska känna sig bekväma i samtal om kunskapsområdet. Lärare beskriver att det är viktigt att elever ska kunna se varandra i samtal, men att det också ska vara möjligt att avskärma sig vid behov. Om elever ger uttryck för att vara obekväma med känsliga ämnen berättar lärare att de utgår från neutrala situationer och att det är viktigt att avidentifiera elever ifall de pratar om ämnen som bygger på elevernas egna erfarenheter. Lärare ger flera exempel på hur de går till väga för att få även de mer tystlåtna eleverna att delta. Exempelvis använder sig lärare av verktyg som samtalskort och samtalsmatta. Andra metoder är att låta elever skriva svar på mindre skrivtavlor, att använda elevassistenter som ombud när elever ska uttrycka sina tankar och att genomföra fyrahörnsövningar. Vidare framkommer i intervjuer med elever och lärare att elevhälsan och lärare har använt sig av frågelådor där eleverna anonymt kunnat bidra med sina funderingar.

Det finns tydliga förhållningssätt och strukturer för att främja ömsesidig respekt

Granskningen visar att undervisningen genomsyras av medvetna strategier och arbetssätt som sätter tydliga ramar för att få med sig eleverna samt för att främja en god samvaro och trygghet i undervisningsmiljön.

Av intervjuer med lärare framgår att lärarna har tydliga förväntningar på elevernas deltagande i diskussionerna och att de uppmuntrar eleverna att delta. Enligt lärare skiljer det sig dock mellan elever hur pass aktivt de deltar i samtalen och att det med anledning av detta finns ett pågående arbete med att uppmuntra eleverna till att vara mer aktiva. Lärare uppger att de förmedlar till eleverna vikten av att inte bli för personliga och privata i sina resonemang utan att samtalen ska utgå från neutrala situationer. Vidare beskriver lärare att de är tydliga med att de diskussioner som förs om känsliga ämnen på lektionerna också ska stanna i klassrummet samt att eleverna inte får skratta åt varandra utan lyssna in vad andra säger och ta dessa frågor på allvar. Lärare berättar även att det är viktigt att förmedla att man får tycka olika och att eleverna får signalera om

de upplever att ett ämne är obekvämt att prata om. Enligt lärare reagerar de direkt på homofobi, trakasserier och kränkande uttryck.

Elevdelaktighet och att fånga elevernas frågor

Eleverna är delaktiga i arbetet med kunskapsområdet

Granskningen visar att eleverna ges möjlighet till delaktighet i undervisningen inom kunskapsområdet samt att lärare fångar upp de behov som finns hos eleverna.

Av intervjuer med elever och lärare framgår att eleverna uppmuntras till att ställa frågor i undervisningen inom kunskapsområdet. Elever beskriver att lärarna ställer frågor till eleverna om det är något som de önskar vilja veta mer om. Lärare berättar att frågor också kan uppstå spontant i samband med att de tittar på nyheterna samt att lärarna fångar behov, frågor och uttryck i vardagen. Eleverna bidrar även till innehållet i undervisningen genom att lämna frågor i frågelådorna som lärare och elevhälsan sedan besvarar i klasserna. Vidare berättar lärare att eleverna har varit delaktiga i det arbetsmaterial som lärare har tagit fram med fokus på samtycke och att det är elevernas egna ord som finns med i detta. I intervjuer med elever och lärare framkommer att elever på olika sätt får utvärdera undervisningen, såväl med hjälp av en digital applikation där elever kan lämna återkoppling i realtid som utifrån skalor och enskilda intervjuer. Enligt lärare tar de hänsyn till elevernas önskemål och uttalanden om undervisningen samt det som kommer fram i utvärderingar. En lärare ger som exempel att elever tidigare har önskat mer sexualundervisning vilket läraren då tog i beaktning och att en elev gav som förslag en film om "grooming" som läraren sedan tog in i undervisningen.

Rektorns ansvar för skolans utbildning inom kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer samt hedersrelaterat våld och förtryck

Rektorns ansvar

Här bedöms:

- Rektorns styrning
- Förutsättningar för samordning
- Ansvar för kompetensutveckling

Rektorns styrning

Rektorn ser till att kunskapsområdet behandlas återkommande i utbildningen

Granskningen visar att rektorn styr och leder arbetet med att kunskapsområdet återkommande ska behandlas i utbildningen.

Av intervjuer med såväl lärare som rektorn framgår att rektorn på olika sätt ser till att kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer blir återkommande i utbildningen. Utbildningen på skolan genomsyras av tre värdeord, trygghet, ansvar och självständighet som i sin tur är kopplade till högstadiets tre årskurser där fokus i årskurs 7 riktas mot trygghet, ansvar i årskurs 8 och slutligen självständighet i årskurs 9. Detta värdegrundsarbete genomsyrar utbildningen i högstadiet och omfattar delar av kunskapsområdet, till exempel relationer och att lära sig göra medvetna och självständiga val. Skolan arrangerar även olika temaveckor under höstterminen och vårterminen runt ämnen som hälsa, kärlek och sexualitet samt vänskap. I samband med detta genomför elevhälsan även sina insatser på olika områden, såsom kärlek och sexualitet och sociala medier, utsatthet och våld. I intervjuer med lärare och rektorn framkommer att skolan även uppmärksammar särskilda dagar som rör hbtqi, mänskliga rättigheter och mäns våld mot kvinnor.

Förutsättningar för samordning

Rektorn ger förutsättningar för att samordna undervisningen

Granskningen visar att rektorn ger förutsättningar för att lärarna ska ha möjlighet att samarbeta inom kunskapsområdet.

Av intervju med lärare och rektorn framgår att lärarna arbetar utifrån en handlingsplan för kunskapsområdet. Rektorn har initierat en arbetsgrupp som har ansvar för att utveckla undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer. Enligt lärare och rektorn sker ett stort arbete inom denna arbetsgrupp till vilken lärare kan lyfta frågor och önskemål på exempelvis innehåll på planeringsdagar,

mer tid till förfogande för samplanering och relevant fortbildning. Lärare beskriver att de genom denna arbetsgrupp har stora möjligheter till att påverka hur undervisningen ska se ut. Rektorn har bland annat sett till att genomföra kompetensutvecklingsinsatser på dagar när verksamheten är stängd för att möjliggöra för all personal att kunna delta. Rektorn berättar att lärarna har tydliga riktlinjer för att ett samarbete ska ske inom kunskapsområdet och enligt lärare sker ett utbyte av erfarenheter på pedagogiska mötestider och via en digital arbetsyta.

Ansvar för kompetensutveckling

Rektorn ser till att det finns förutsättningar för lärare att undervisa om kunskapsområdet.

Granskningen visar att rektorn ser till att det finns förutsättningar för att lärare och övrig personal ska ha den kompetens som krävs samt att lärarna får det stöd som de behöver för att kunna undervisa om kunskapsområdet. Lärarna har möjligheter att dela med sig av erfarenheter och kunskap i syfte att lära av varandra.

Av intervjuer med lärare och rektorn framgår att rektorn undersöker eventuella behov av kompetensutveckling både i medarbetarsamtal och genom arbetsgruppens arbete. Exempelvis berättar lärare att de har genomgått kompetensutveckling inom kunskapsområdet under ledning av Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU) och utifrån en föreläsning av en författare till en lärobok om sexualitet, samtycke och relationer. Genom fortbildning har lärare bland annat fått tips på hur de i utbildningen kan arbeta ämnesövergripande. Lärare har även tagit del av digitala föreläsningar som RFSU har hållit i under en vecka på vårterminen, vilka har omfattat ämnen som hbtqi, pornografi och samtycke. Enligt de lärare som Skolinspektionen har intervjuat ger rektorn lärarna stöd i arbetet och möjliggör för dem att träffas för att dela erfarenheter samt beviljar eventuella inköp av arbetsmaterial som lärarna har behov av i undervisningen. Lärare berättar även att de under pedagogiska mötestider ges möjlighet att utvärdera genomförda arbeten och utveckla undervisningen utifrån detta. Lärare uppger att det finns andra lärare på skolan som har goda kunskaper inom sexualitet, samtycke och relationer hos vilka de kan få råd och stöd av vid behov. Vidare berättar rektorn att den biträdande rektorn har hållit i en fortbildning om pornografi för lärarna under vilken de bland annat pratade om hur lärarna i undervisningen kan hantera elever som upplever att det som framställs inom pornografi är en sann bild av verkligheten. Rektorn beskriver lärarnas grundkompetens inom kunskapsområdet som god, men uppger samtidigt att det är viktigt att hålla sig uppdaterad och att det finns områden som lärarna kan behöva mer kunskap om, såsom heder och säkerhet på nätet. Med anledning av detta har de, enligt lärare och rektorn, påbörjat diskussioner inom kollegiet om vilket behov som finns av att stärka kompetensen inom hedersuttryck och

hedersrelaterat våld. Lärare ger uttryck för att det kan vara svårt att hitta ett bra arbetsmaterial om heder som också lämpar sig till deras specifika elevgrupp.

På Skolinspektionens vägnar

Beslutet har fattats av Anna-Carin Kostic, utredare.

Föredragande i ärendet har varit utredare Roger Persson. I den slutgiltiga handläggningen av ärendet har även utredarna Sylvia Lindqvist och Ewa Mölleryd deltagit.

Bilaga 1: Underlag för bedömning tematisk kvalitetsgranskning

Granskningens syfte

Syftet är att granska kvaliteten i de utvalda anpassade grundskolornas undervisning samt rektorns ansvar för utbildningen utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer samt hedersrelaterat våld och förtryck. I granskningen bedöms kvaliteten på undervisningen samt rektorns ansvar för utbildningen i förhållande till Skolinspektionens kvalitetskriterier.

Bedömningen görs i förhållande till de kvalitetskriterier Skolinspektionen satt upp i granskningen inom det granskade området, vilka är utformade i enlighet med forskning och beprövad erfarenhet. Inom granskat område bedöms om skolan uppfyller framtagna kvalitetskriterier i hög utsträckning, i flera delar men utvecklingsområden finns eller i låg utsträckning.

Frågeställning 1

I vilken utsträckning bidrar undervisningen utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till kunskaper inom området sexualitet, samtycke och relationer samt om hedersrelaterat våld och förtryck?

Kvalitetskriterier

Undervisningens innehåll

Återkommande, aktuell och fördjupad undervisning

Samordnad undervisning

Kunskaper i undervisningen

Undervisningens form

Didaktiska val i undervisningen

Öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat

Elevdelaktighet och att fånga elevernas frågor

Frågeställning 2

I vilken utsträckning tar rektorn ansvar för skolans utbildning inom kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer samt om hedersrelaterat våld och förtryck?

Kvalitetskriterier

Rektorns ansvar

Rektorns styrning

Förutsättningar för samordning

Ansvar för kompetensutveckling

Bilaga 2: Författningsstöd

Skolinspektionens granskning ska avse den granskade verksamhetens kvalitet i förhållande till mål och andra riktlinjer.¹

Av skollagen framgår att utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska också förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. Utbildningen syftar också till att i samarbete med hemmen främja barns och elevers allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarskännande individer och medborgare.²

Utbildningen ska utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna som människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet samt solidaritet mellan människor.³ Att utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och grundläggande demokratiska värderingar innebär att det måste finnas kunskap hos såväl lärare och annan personal som hos elever om vad dessa värderingar och rättigheter innebär och hur de kan förverkligas.⁴

Av skollagen framgår att elevhälsan främst ska vara förebyggande och hälsofrämjande. Elevernas utveckling mot utbildningens mål ska stödjas. Elevhälsans arbete ska bedrivas på individ-, grupp- och skolenhetsnivå och ske i samverkan med lärare och övrig personal.⁵

Av de inledande delarna av läroplanen för anpassade grundskolan framgår att skolan ska främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Utbildningen ska präglas av öppenhet och respekt för människors olikheter. Alla tendenser till diskriminering eller kränkande behandling ska aktivt motverkas. Intolerans, förtryck och våld, till exempel rasism, sexism och hedersrelaterat våld och förtryck, ska förebyggas och bemötas med kunskap och aktiva insatser. Vidare framgår att medvetenhet om det egna och delaktighet i det gemensamma kulturarvet ger en trygg identitet som är viktig att utveckla tillsammans med förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar.⁶

Skolan ska vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram. Den ska framhålla betydelsen av personliga ställningstaganden och ge möjligheter

¹ 26 kap. 20 § skollagen.

² 1 kap. 4 § skollagen.

³ 1 kap. 5 § skollagen.

⁴ Prop. 2009/10:165, s. 634.

⁵ 2 kap. 25 § skollagen.

⁶ Lgr22 avsnitt 1, Skolans värdegrund och uppdrag, Förståelse och medmännisklighet.

till sådana. Undervisningen ska vara saklig och allsidig. Alla som verkar i skolan ska hävda de grundläggande värden som anges i skollagen och i läroplanen och ta klart avstånd från det som strider mot dem.⁷

Undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Den ska främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling med utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper. Skolan ska aktivt och medvetet främja elevernas lika rättigheter och möjligheter, oberoende av könstillhörighet. Skolan har också ett ansvar för att synliggöra och motverka könsmonster som begränsar elevernas lärande, val och utveckling. Hur skolan organiserar utbildningen, hur eleverna blir bemötta samt vilka krav och förväntningar som ställs på dem bidrar till att forma deras föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt. Skolan ska därför organisera utbildningen så att eleverna möts och arbetar tillsammans samt prövar och utvecklar sin förmåga och sina intressen med samma möjligheter och på lika villkor oberoende av könstillhörighet.⁸

Det är inte tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värderingar. Undervisningen ska bedrivas i demokratiska arbetsformer och förbereda eleverna för att aktivt delta i samhällslivet. Den ska utveckla deras förmåga att ta ett personligt ansvar. Genom att delta i planering och utvärdering av den dagliga undervisningen och få välja kurser, ämnen, teman och aktiviteter, kan eleverna utveckla sin förmåga att utöva inflytande och ta ansvar.⁹

Skolan ska aktivt verka för jämställdhet. Skolan ska därmed gestalta och förmedla lika rättigheter, möjligheter och skyldigheter för flickor och pojkar, kvinnor och män. I enlighet med grundläggande värden ska skolan också främja interaktion mellan eleverna oberoende av könstillhörighet. Genom utbildningen ska eleverna utveckla en förståelse av hur olika föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt kan påverka människors möjligheter. Skolan ska därigenom bidra till att eleverna utvecklar sin förmåga att kritiskt granska könsmonster och hur de kan begränsa människors livsval och livsvillkor.¹⁰

Skolan har ett ansvar för att eleverna återkommande under skolgången får möta frågor som rör sexualitet, samtycke och relationer. Utbildningen ska därigenom främja alla elevers hälsa och välbefinnande samt stärka deras förutsättningar att göra medvetna och självständiga val. Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse för egna och andras rättigheter och förmedla betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke. I utbildningen ska maktstrukturer kopplade till kön och hedersrelaterat våld och förtryck kritiskt granskas. Eleverna

⁷ Lgr22 avsnitt 1, Skolans värdegrund och uppdrag, Saklighet och allsidighet.

⁸ Lgr22 avsnitt 1, Skolans värdegrund och uppdrag, En likvärdig utbildning.

⁹ Lgr22 avsnitt 1, Skolans värdegrund och uppdrag, Rättigheter och skyldigheter.

¹⁰ Lgr22 avsnitt 1, Skolans värdegrund och uppdrag, Skolans uppdrag.

ska även ges möjlighet att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang, bland annat i pornografi.¹¹

Av de inledande delarna av läroplanen för anpassade grundskolan framgår att skolan ska gestalta och förmedla de värden och rättigheter som uttrycks i Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen). Utbildningen ska utgå från vad som bedöms vara barnets bästa och eleverna ska få kännedom om sina rättigheter.¹²

I läroplanens andra del om övergripande mål och riktlinjer framgår avseende skolans mål bland annat följande. Att varje elev ska kunna göra och uttrycka medvetna etiska ställningstaganden grundade på kunskaper om mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar samt personliga erfarenheter. Att varje elev respekterar andra människors egenvärde samt deras kroppsliga och personliga integritet, tar avstånd från att människor utsätts för våld, förtryck, diskriminering och kränkande behandling samt medverkar till att hjälpa andra människor. Att varje elev kan leva sig in i och förstå andra människors situation och utveckla en vilja att handla också med deras bästa för ögonen.¹³

Alla som arbetar i skolan ska i sin verksamhet bidra till att skolan präglas av jämställdhet och solidaritet mellan människor och att eleverna interagerar med varandra oberoende av könstillhörighet. Vidare ska alla som arbetar i skolan aktivt motverka diskriminering och kränkande behandling av individer eller grupper samt visa respekt för den enskilda individen och i det vardagliga arbetet utgå från ett demokratiskt och normmedvetet förhållningssätt.¹⁴

Läraren ska klargöra och med eleverna diskutera det svenska samhällets värdegrund och dess konsekvenser för det personliga handlandet. Vidare ska läraren öppet redovisa och diskutera skiljaktiga värderingar, uppfattningar och problem. Läraren ska synliggöra och med eleverna diskutera hur olika föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt kan påverka människors möjligheter samt hur könsmönster kan begränsa egna livsval och livsvillkor. Undervisningen ska av läraren planeras och genomföras så att eleverna möts och arbetar tillsammans oberoende av könstillhörighet. Läraren ska tillsammans med eleverna utveckla regler för arbetet och samvaron i den egna gruppen.¹⁵

Avseende kunskaper framgår i läroplanens andra del att skolan bland annat ansvarar för att varje elev som läser ämnen efter genomgången anpassad

¹¹ Lgra22 avsnitt 1, Skolans värdegrund och uppdrag, Skolans uppdrag.

¹² Lgra22 avsnitt 1, Skolans värdegrund och uppdrag, Grundläggande värden.

¹³ Lgra22, avsnitt 2.1 Normer och värden, Mål.

¹⁴ Lgra22, avsnitt 2.1 Normer och värden, Riktlinjer.

¹⁵ Lgra22, avsnitt 2.1 Normer och värden, Riktlinjer.

grundskola kan använda sig av ett kritiskt tänkande och självständigt formulera ståndpunkter grundade på kunskaper och etiska överväganden samt har fått kunskaper inom området sexualitet, samtycke och relationer samt om hedersrelaterat våld och förtryck.¹⁶

Läraren ska ta hänsyn till varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande samt samverka med andra lärare i arbetet för att nå utbildningsmålen. Läraren ska också organisera och genomföra arbetet så att eleven får stöd i sin språk- och kommunikationsutveckling samt får möjligheter till ämnesfördjupning, överblick och sammanhang och möjligheter att arbeta ämnesövergripande.¹⁷

Avseende elevernas inflytande anges både i skollagen och i läroplanen att elever ska ges inflytande över utbildningen och att formerna för elevernas inflytande ska anpassas efter deras ålder och mognad. I läroplanen anges vidare bland annat att läraren ska svara för att alla elever får ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och undervisningens innehåll samt se till att detta inflytande ökar med stigande ålder och mognad. Läraren ska verka för att eleverna oberoende av könstillhörighet får ett lika stort inflytande över och utrymme i undervisningen och även planera och utvärdera undervisningen tillsammans med eleverna.¹⁸

Det pedagogiska arbetet vid en skolenhet ska ledas och samordnas av en rektor. Rektorn ska särskilt verka för att utbildningen utvecklas.¹⁹ På skolenhetsnivå ansvarar rektorn för att det görs ett arbete med att systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen.²⁰ I läroplanens andra del om övergripande mål och riktlinjer framgår bland annat att rektorn som pedagogisk ledare och chef för lärarna och övrig personal i skolan har det övergripande ansvaret för att verksamheten som helhet inriktas mot de nationella målen. Rektorn ansvarar för att skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen, kriterierna för bedömning av kunskaper och betygskriterierna. Rektorn har ansvaret för skolans resultat och inom givna ramar ett särskilt ansvar i bland annat följande delar: Att skolans arbetsformer utvecklas så att ett aktivt elevinflytande gynnas. Att kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer samt kunskaper om hedersrelaterat våld och förtryck behandlas återkommande i utbildningen. Att undervisningen i olika ämnesområden samordnas så att eleverna får möjligheter att uppfatta större kunskapsområden som en helhet och att i undervisningen i olika ämnen integrera ämnesövergripande kunskapsområden.

¹⁶ Lgr22, avsnitt 2.2 Kunskaper, Mål.

¹⁷ Lgr22, avsnitt 2.2 Kunskaper Riktlinjer.

¹⁸ 4 kap. 9 § skollagen, Lgr22, avsnitt 2.3 Elevernas ansvar och inflytande, Riktlinjer.

¹⁹ 2 kap. 9 § skollagen.

²⁰ Se 4 kap. 4–6 §§ skollagen.

Rektorn har även inom givna ramar ett särskilt ansvar för att personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter och kontinuerligt ges möjligheter att dela med sig av sin kunskap och lära av varandra för att utveckla utbildningen.²¹

Kursplanerna består av delarna syfte och centralt innehåll och har tillhörande betygskriterier samt i vissa ämnen även kriterier för bedömning av kunskaper.²²

²¹ Lgra22, avsnitt 2.8 Rektorns ansvar.

²² Lgra22, avsnitt 3. Kursplaner.